

utgör något feministiskt svar, men att hon hjälper oss att få syn på den centrala feministiska frågan.

Etnologen Åsa Ljungström inleder ”Kaffe, klass och kön – jämlikhetens dryck i Millennium-trilogin” med att notera att den internationella receptionen av Larssons trilogi ibland präglats av en okunskap om svenska vanor och traditioner. Sedan ger hon en av genus- och klassperspektiv präglad översikt över det svenska kaffedrickandets historia. För en svensk läsare är det mesta dock självklart, vi vet redan vad en svensk smörgås är och att kaffekaffe är vanligare i Norrland. *Millennium-trilogin* – där kaffe är rikligt förekommande – blir hos Ljungström bara en förevändning för att referera tidigare forskning om svensk kaffekultur. Detta kunde varit relevant för en internationell publik, men artikeln är på svenska. Tyvärr tillför Ljungström inget vare sig till forskningen om svensk kaffekultur eller forskningen om trilogin. Möjligen kan en stressad forskare ha nytta av översikten över vad som äts och dricks i trilogin, men mer blir det inte.

I ”De goda männen och de starka kvinnorna: Om gemenskaper utifrån Millennium-sviten” läser litteraturvetaren Anders Johansson trilogin på klassiskt deckarmaner: det demokratiska rättssamhället är hotat av onda element (undantagstillstånd råder), hjältarna räddar samhället genom att bruka våld och bryta mot lagen (något som legitimeras av goda syften och undantagstillståndet/hotet mot samhällsordningen), de goda hjältarna/rebellerna (Salander och delvis Blomkvist) får upprättelse och kan införlivas i det goda rättssamhällets gemenskap. Med hjälp av bland andra Giorgio Agamben pekar Johansson dock på det inte minst i genushänseende problematiska i ett sådant förlopp där det goda samhällets norm är manlig och där kvinnan (Salander) så att säga oskadliggörs genom att fogas in i det ”normala”. Johansson menar också att samhällskritiken riskerar att tappa sin udd när det inte finns något slags kollektivt ansvar för problemen, utan när allt istället tillskrivs ett antal onda individer (män) som målas ut som de Andra. Att det ser ut så i Larssons trilogi kan naturligtvis till stor del förklaras med hjälp av kriminalgenrens konventioner, en faktor som emellertid inte inkluderas i Johanssons analys.

Avslutningsvis ska sägas att antologin har många förtjänster. Det huvudsakliga problemet är dock att man valt att skriva på svenska, något som gör texterna oanvändbara för internationella forskare – som idag står för huvudparten av forskningen kring Larssons författarskap. Syftet att erbjuda ett korrektiv till den

kunskapsbrist om svenska förhållanden som ibland kommer till synes hos internationella *Millennium*-kommentatorer faller således platt. Ett annat problem när ett forskningsobjekt plötsligt blir så populärt är också att mycket forskning pågår parallellt på flera håll utan att man kan – eller ibland bryr sig om att – ta del av andras forskningsresultat. Det blir lite närsynt när alla ska uppfinna hjulet på nytt. I inledningen till den här aktuella antologin nämns ett par av de många övriga antologier med texter om Larssons romaner som utkommit de senaste åren, och av dem sägs en från 2012 som kom ut i månadskriftet maj-juni ha kommit så sent att ”inte alla av oss haft möjlighet att gå i dialog med [den] då våra texter i princip var färdiga när den kom ut” (s. 6), och en annan – som dessutom är huvudsakligen svenskproducerad – som kom ut i början av 2013, nämns bara. Ingen av antologiskribenterna går i dialog med den förstnämnda och en har med den andra i sin litteraturlista men använder den aldrig.

Kerstin Bergman, Lund

Jan Ling: *Musiken som tidsspegel. Tolv essäer om musiken kring sekelskiftet 1900.* (Svenska humanistiska förbundets skriftserie nr 128.) Gidlunds förlag, Möklinta. 286 s., ill. ISBN 978-91-7844-879-1.

Det här blir en svår recension att skriva. Svårigheten beror inte på boken och dess innehåll, utan på författaren och för all del på min relation till denne. Boken kom ut av trycket strax före Jan Lings bortgång den 3 oktober 2013. Han hann ta emot den, och till och med presentera den i Gidlunds avdelning på bokmässan i Göteborg, för att några dagar senare hastigt avlida. Jan Ling, som var min lärare och handledare, byggde upp musikvetenskapen vid Göteborgs universitet, men var också universitetets rektor 1992–1997.

Recensionen får därför bli av ett annat slag än normalt, då sedvanliga vinkar till författaren saknar mening. I stället finns anledning att sätta in detta avslutningsopus i Jan Lings vetenskapliga produktion som helhet.

Musiken som tidsspegel – den aktuella bokens titel fungerar lika bra som en sammanfattning av Jan Lings 55 år av forskning i musikämnen. Redan i förordet till den klassiska pocketboken *Svensk folkmusik – bondens musik i helg och söcken* (1964) anmäler den 30-åriga författaren sitt intresse för ”att klargöra vad som förefaller samhörigt med miljön” (s. 7). Musik som samhälleligt

fenomen är således den röda tråden i Lings mycket omfattande författarskap. Svensk folkmusik intresserade honom inledningsvis och genom anställning vid dåvarande Musikhistoriska museet fick han via dess chef Ernst Emsheimer kontakt med den centraleuropeiska musiketnologin. Musiksociologi fick i Jan Ling en uthållig banerförare, med flera större samtidsundersökningar som gjorde musikvetenskapen nutidsrelevant. Med tiden blev han allt mer musikhistoriskt orienterad, men tappade för den skull inte sitt intresse för musik som arena för ideologier. Han ägnade sig upprepade gånger åt två olika perspektiv: det lokalt göteborgska och det europeiska. I en rad artiklar grävde han djupt i Göteborgs musikliv vid slutet av 1700-talet. Och med en ofattbar energi skrev han – parallellt med mycket, mycket annat – fyra digra böcker om europeisk musikhistoria. Den här aktuella boken bildar en femte och sista del.

Idén bakom boken är att belysa musiken och tiden runt sekelskiftet 1900 genom att i essäform beskriva ett urval tonsättare och deras produktion. Ling vill binda ihop tidens idéströmningar och tonsättares tänkanden. Varje essä har ett idémässigt begrepp som illustreras med en eller par tonsättares skapande. Tonsättarna introduceras och placeras i en musikhistorisk ram. Därefter presenteras musikaliska verk som exemplifierar begreppet ifråga – dock utan för vissa avskräckande notexempel och utan användning av avancerade musikteoretiska termer.

Essäerna vilar på läsning av större och mindre studier av tonsättarna: en del svenska och nordiska undersökningar, de flesta engelsk- respektive tyskspråkiga. Med seniorens rätt har han inte dragit sig för använda en del äldre titlar. Utnyttjade arbeten redovisas efter varje kapitel. I några avsnitt går läsningen tydligt i dagen, andra gånger skriver Jan Ling friare. Ingen av tonsättarna hade han själv behandlat som forskare tidigare.

De utvalda tonsättarna är med ett undantag internationellt erkända namn. Undantaget är Elfrida Andrée som med sitt engagemang för s.k. folkkonserter får illustrera ”det demokratiska”. Gissningsvis får hon också företräda de kvinnliga tonsättarna som annars saknar representation i boken – liksom i merparten av dagens konsertprogram. Dessvärre är detta bokens minst självständiga avsnitt, Eva Öhrströms biografi om Andrée från 1999 får hela tiden stötta texten.

Allra säkraste författargreppet har Jan Ling när det handlar om de båda ryska tonsättarna Sergej Rachmaninov och Aleksandr Skrjabin. Dessa personers tid och verk beskriver han med stor mängd egen kunskap. Det

hör till saken att både Rachmaninov och Skrjabin var pianister och tonsättare av pianoverk, det instrument som Ling själv behärskade. Dessutom var Ling i många år intresserad av rysk musik, både den folkliga och den komponerade, och kunde för övrigt ryska.

Med sin inriktning och sin språkliga form är boken ett uttryck för folkbildaren Jan Ling, vilket var en framträdande sida hos honom. Inte av en slump är flera essäer prövade som föreläsningar inför Göteborgs Symfonikers vänner, en krets som han åtskilliga gånger talade inför. I jämförelse med de fyra övriga böckerna med europeiskt tema är detta den mest tillgängliga och dessutom mest verkna. I verkbeskrivningarna förenas på ett lyckligt sätt lyssnaren, musikern och forskaren Ling. Faktum är att värderingen kan utsträckas till att gälla boken som helhet.

Gunnar Ternhag, Falun

I valet och kvalet. Grundläggande frågor kring värdering och urval av kulturarv. Christina Fredengren, Ola Wolfhechel Jensen och Åsa Wall (red.). Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2012. 231 s. ISBN 978-91-7209-612-7 (pdf).

Vad ska Riksantikvarieämbetet arbeta med? Det är min grova sammanfattning av vad antologin *I valet och kvalet* handlar om. I nio artiklar diskuteras detta, utgående från föredrag av medarbetare i Riksantikvarieämbetet vid två workshops 2009.

Utgångspunkten för mig är Karin Arvastsons artikel ”Decentralisering och delaktighet i kulturmiljöarbetet” som i huvudsak är en deskriptiv men nyttig beskrivning av Riksantikvarieämbetets senare historia. Ett genomgående tema för Arvastson är decentraliseringen av vilka som ska ha tolkningsföreträdet av kulturarv, och vad som ska betraktas som kulturarv. En viktig tröskel är utredningen ”Agenda kulturarv” 2001-04, vilken betonar delaktigheten i kulturmiljöarbetet för fler medborgare i samhället än de akademiskt utbildade. Parallellt löper idén om kulturmiljöarbete som en alltmer integrerad del av det aktuella och samtida samhällsbygget, bl.a. i form av en förtydligad sektorsforskning. Detta är enligt min uppfattning de två huvudfrågor som artiklarna i *I valet och kvalet* främst kretsar kring.

Vi kan aldrig bevara samhället för framtiden i skala 1:1, ett urval måste göras av vad som ska finnas kvar, i form av miljöer, hus, föremål, berättelser, traditioner